

THE ISSUE OF THE COMPATIBILITY OF INDIRECT INTENT IN FORMAL CRIMES (ON THE EXAMPLE OF THE ILLEGAL DEPRIVATION OF LIBERTY)

Giorgi Gamkhitashvili

*PhD student of the Faculty of law at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Invited lecturer of the Faculty of law at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Attorney (Georgia)*

Email: ggamkhitashvili2@gmail.com

Giorgi Gamkhitashvili

Abstract

The present article discusses the legal possibility of the compatibility of indirect intent in formal types of crimes. In this regard it should be noted, that the indirect intent in criminal law, considering its legal construction, is characterized by certain peculiarities, which is manifested in the fact that the time the criminal is aware of the illegal nature of his action and also the possibility of the expected illegal result arising from it with a high degree of probability, that he does not really want to, however, due to certain circumstances, he consciously allows or is indifferent to its occurrence.

Based on the abovementioned, determining the subjective attitude of the offender to the result provided for in the composition of the crime is of essential importance for determining the indirect intent. Accordingly, legal realization of indirect intent can be implemented only in material (consequential) crimes. Thus, the question of the compatibility of indirect intent in formal (unsuccessful) crimes is interesting, since at this time the result is not a sign of the composition of the crime.

According to the abovementioned, based on the analysis of the legal nature of indirect intent and formal crimes, the issue of the possibility of their legal relationship is discussed in this article.

KEYWORDS: Conscience, Action, indifference, Allowance, Result

შესავალი

წინამდებარე სტატიაში განხილულია არაპირდაპირი განზრახვის თავსებადობის საკითხი ფორმალური სახის დანაშაულებში. როგორც ცნობილია, სისხლის სამართალში არაპირდაპირი განზრახვა ხასიათდება გარკვეული თავისებურებით, რის გამოც დღემდე სადავოა განზრახვის აღნიშნული ფორმით დაუმთავრებელი (მცდელობის სტადია) თუ გარკვეული სახის დამთავრებული ფორმალური დანაშაულების ჩადენის საკითხი. წინამდებარე სტატიის დანიშნულებიდან გამომდინარე, არაპირდაპირ განზრახვას განვიხილავთ მხოლოდ ფორმალურ დანაშაულებთან ურთიერთმიმართების ქრილში. პირველ რიგში, მოკლედ უნდა აღინიშნოს, რომ არაპირდაპირი განზრახვის დასადგენად აუცილებელია, კუმულაციურად შეფასდეს მისი ინტელექტუალური და ნებელობითი ნიშნები. იმის გათვალისწინებით, რომ ინტელექტუალური ნიშნებით არაპირდაპირი განზრახვა ემსგავსება პირდაპირ განზრახვას, მათი განსხვავებისთვის უმნიშვნელოვანესია სწორედ ნებელობითი ელემენტის განსაზღვრა, რომელიც, თავის მხრივ, ფასდება სწორედ მართლსაწინააღმდეგო შედეგთან დამნაშავის სუბიექტური დამოკიდებულებიდან გამომდინარე. ამდენად, ქმედების განხორციელებისას არაპირდაპირი განზრახვის დადგენა ყოველთვის პრობლემურია მაშინ, როდესაც სახეზე არ არის ის საკანონმდებლო ნიშანი მართლსაწინააღმდეგო შედეგის სახით, რომელთან უშუალო მიმართებითაც დგინდება ნებელობითი ელემენტის არსებობის/არარსებობის ფაქტი.

ამდენად, ამ ასპექტში საინტერესოა არაპირდაპირი განზრახვის თავსებადობის საკითხის განხილვა ფორმალური და-

ნაშაულების ქრილში, ვინაიდან ამ დროს შედეგი არ წარმოადგენს ობიექტური შემადგენლობის ნიშანს. სწორედ აქედან გამომდინარე, იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებული მოსაზრებით, არაპირდაპირი განზრახვით შეუძლებელია ფორმალური დანაშაულების ჩადენა, თუმცა ბოლო პერიოდში იურიდიულ დოგმატიკაში გაჩნდა მოსაზრება არაპირდაპირი განზრახვით ფორმალური დანაშაულების ჩადენის შესაძლებლობის შესახებ. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სტატიაში გაანალიზებულია არაპირდაპირი განზრახვისა და ფორმალური დანაშაულის იურიდიული ბუნება, კერძოდ, ის საკვანძო საკანონმდებლო ელემენტები, რომლებიც არსებითად მნიშვნელოვანია არაპირდაპირი განზრახვისა და ფორმალური დანაშაულების თავსებადობის საკითხის დასადგენად.

არაპირდაპირი განზრახვისა და ფორმალური დანაშაულების სამართლებრივი ურთიერთმიმართების საკითხი

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, „ქმედება არაპირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და არ სურდა ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა ან გულგრილად უკიდებოდა მის დადგომას.“¹ როგორც ამ საკანონმდებლო ფორმულიდან ჩანს, არაპირდაპირი განზრახვაც მოი-

1 მუხლი მე-9, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.“ პარლამენტის უწყებანი, 22/07/1999, #2287.

ცავს ინტელექტუალური და ნებელობითი ელემენტების კომბინაციას. კერძოდ, პირს აქაც (პირდაპირი განზრახვის მსგავსად – ხაზგასმა ჩემია – გ. გ.) გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა განსხვავებით პირდაპირი განზრახვისას, აქ ნებელობითი ელემენტი ნეგატიურადაა წარმოჩენილი (“არ სურდა”, „შეგნებულად უშვებდა”, „გულგრილად ეკიდებოდა”).²

იურიდიულ დოგმატიკაში არაპირდაპირ განზრახვაში ნებელობით მომენტთან დაკავშირებით არსებობს განსხვავებული მოსაზრება, რომლის თანახმად, „არაპირდაპირი განზრახვის დროს პირს დესკრიფციულ-ფსიქოლოგიურად არ სურს შედეგის დადგომა, მაგრამ ნორმატიულ-შერაცხვითი მნიშვნელობით აქვს შედეგის დადგომის სურვილი.“³ „ზემოაღნიშნული მოსაზრება ცალსახად განიცდის გერმანული დოგმატიკის გავლენას, რადგან“,⁴ გერმანულ სისხლის სამართალში აღიარებულია, რომ, თუ პირი შედეგის განხორციელების ცოდნას ფლობს და მაინც მოქმედებს, მაშინ მას ამ შედეგის დადგომა სურს კიდევ, ამიტომაც გერმანული კრიმინალისტიკა ევენტუალური განზრახვის სუსტი ვოლუნტატიური ელემენტის არსებობაზე მიუთითებენ. გერმანულ სისხლის

სამართალში განზრახვის საკანონმდებლო განმარტება არ არსებობს და ევენტუალური განზრახვის ამდაგვარი გაგება დოგმატიკოსებისა და პრაქტიკოსების მიერ დასაშვებია.⁵ „ევენტუალური განზრახვის საკანონმდებლო განსაზღვრება, რომ პირს არ სურს შედეგის დადგომა, ერთმნიშვნელოვნად უნდა იქნეს გაგებული, ესაა კანონმდებლის ნება. ასე რომ არ ნდომოდა, არც გაითვალისწინებდა“.⁶ ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრების თანახმად: „არაპირდაპირ განზრახვაში შედეგისადმი გულგრილი დამოკიდებულება გულისხმობს ამ ცნებაში ნებელობითი მომენტის აღიარებას. თუმცა ასეთ შემთხვევაში, ისევე, როგორც მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვის დროს, ნებელობა განმარტებული უნდა იქნეს ნორმატიულ-შერაცხვითი გაგებით“.⁷

„აღნიშნული მოსაზრება საკამათოა, ვინაიდან ევენტუალური განზრახვის დროს პირს სურს ძირითადი მიზნის განხორციელება, ხოლო სავარაუდო თანმდევი შედეგის მიმართ კი გააჩნია გულგრილი დამოკიდებულება. აქ მნიშვნელოვანია, ხაზი გაესვას იმ ფაქტს, რომ ევენტუალური განზრახვისას, მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვისაგან განსხვავებით, გვერდითი შედეგი არის სავარაუდო და არა გარდაუვალი. შესაბამისად, შესაძლო გვერდითი შე-

2 თოდუა, ნ. და სხვები, 2024. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო). მეხუთე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 290.
 3 ტურავა, მ., 2013. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 130.
 4 გამხიტაშვილი, გ., 2021. განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის თავსებადობის საკითხი საფრთხის დელიქტებში. სამართლის მაცნე, 3, გვ. 153.
 5 მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, ქ., 2010. კაზუსის ამოხსნის მეთოდისა სისხლის სამართალში. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 90.
 6 გეგელია, თ., 2018. სადოქტორო დისერტაცია: დაუმთავრებელი დანაშაულის კვალიფიკაციასთან დაკავშირებული სამართლებრივი პრობლემები. კავკასიის უნივერსიტეტი, გვ. 111.
 7 მაღლაკელიძე, ლ., 2012. სადოქტორო დისერტაცია: განზრახვა და მართლწინააღმდეგობის შეგნება ქართული და გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით (შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტი, გვ. 169.

დეგისადმი გულგრილი დამოკიდებულება და შედეგის გარდაუვლად დადგომასთან შეგუება არსებითად განსხვავებული ცნებებია და მათი ერთმანეთთან გაიგივება დაუშვებელია”.⁸ „არაპირდაპირი განზრახვის საკანონმდებლო განსაზღვრებაში კანონმდებელი ერთმანეთისგან გამოყოფს არაპირდაპირი განზრახვის ორ შემთხვევას: ერთი, როცა მოქმედი პირი შეგნებულად უშვებს შედეგის დადგომას და მეორე, როცა გულგრილად ეკიდება შედეგის განხორციელებას. ორივე შემთხვევაში არ არსებობს შედეგის გამოწვევის სურვილი. შედეგის შეგნებულად დაშვება და გულგრილი დამოკიდებულება შედეგისადმი ნიშნავს იმას, რომ მოქმედი პირი ერთნაირად უშვებს შედეგის როგორც დადგომას, ისე მის თავიდან აცილებას”.⁹ აღნიშნული საკითხის სხვაგვარად განმარტების შემთხვევაში გამოვა, რომ „თითქოს ამგვარი დანაწესით კანონმდებელმა გვითხრა: „უფლებას გაძლევთ, სადაც მე ვიტყვი „არ სურდა“, იქ სამართალშემფარებელმა იგულისხმოს, „სურდა“; სადაც მე ვიტყვი „არას“, იქ სამართალშემფარებელმა იგულისხმოს „კი“; სადაც მე დავსვამ მინუსს (-), იქ სამართალშემფარებელმა დასვას პლუსი (+)“.¹⁰

„ინგლისის სისხლის სამართლის დოგმატიკაშიც, ცალსახა და ერთმნიშვნელოვანი პოზიციაა დაფიქსირებული იმის თაობაზე, რომ არაპირდაპირი განზრახვისას შედეგი არ არის სასურველი. ამ დროს ბრალდებული შესაძლოა მოწადინებულიც კი ყოფილიყო, რომ არ დამდგარი-

ყო ის მართლსაწინააღმდეგო შედეგი, რომელიც რეალურად დადგა, თუმცა ამის მიუხედავად, იგი მაინც ახორციელებს საზიანო ქმედებას. ეს მიდგომა უბიძგებს ინგლისის მეცნიერებს იმისაკენ, რომ მსგავსება დაინახონ არაპირდაპირ განზრახვასა და გაუფრთხილებლობას შორის, სწორედ მართლსაწინააღმდეგო შედეგის არ დადგომის სურვილის ასპექტში”.¹¹

არაპირდაპირი განზრახვის სამართლებრივი ბუნების გათვალისწინებით, საინტერესოა მისი თავსებადობის საკითხი ფორმალურ დანაშაულებთან მიმართებით. ამდენად, არაპირდაპირი განზრახვის მიმოხილვის შემდეგ, მიზანშეწონილია მოკლედ განვიხილოთ ფორმალური დანაშაულის იურიდიული ბუნება და მისი თავისებურებები: „ზოგჯერ სისხლის სამართლის კანონით დანაშაული დამთავრებულად ითვლება აკრძალული ქმედების ჩადენისთანავე და არ მიუთითებს შემდგომ შედეგებზე, როგორც მის აუცილებელ ელემენტზე. ასეთ დანაშაულს სისხლის სამართალში უწოდებენ ფორმალურ დანაშაულს”.¹² იურიდიულ დოგმატიკაში გამოყოფენ ფორმალური დანაშაულების საკანონმდებლო შემადგენლობების შექმნის რამდენიმე საფუძველს. კერძოდ, „ფორმალურ, შედეგარეშე შემადგენლობებს კანონმდებელი მაშინ აყალიბებს, როდესაც: ა) როდესაც შედეგი გარდაუვლად ხორციელდება განსაზღვრული მოქმედების შესრულებასთან ერთად და ამიტომ მათი ერთმანეთისგან გამიჯვნა შეუძლებელია. ასეთია, მაგალითად: თა-

8 გამხიტაშვილი, გ., 2021. განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის თავსებადობის საკითხი საფრთხის დელიქტებში. სამართლის მაცნე, 3, გვ. 153.

9 ცქიტიშვილი, თ. და სხვები, 2021. სისხლის სამართალი ზოგადი ნაწილი, კომენტარი. პირველი ტომი, თბილისი: კალმოსანი. გვ. 160.

10 თოდუა, ნ. და სხვები, 2024. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო). მეხუთე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 292.

11 გამხიტაშვილი, გ., 2021. განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის თავსებადობის საკითხი საფრთხის დელიქტებში. სამართლის მაცნე, 3, გვ. 154.

12 გაბიანი, ა. და სხვები, 2007. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სახელმძღვანელო. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 121.

ვისუფლების უკანონო აღკვეთა, დეზერტირობა; ბ) როდესაც განსაზღვრულმა მოქმედებამ შეიძლება გამოიწვიოს სხვადასხვა დანაშაულებრივი შედეგი და ამის გამო მათი კონკრეტიზაცია კანონში დიდ სიძნელებთანაა დაკავშირებული; გ) კანონით დასაცავი სიკეთე იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ კანონმდებელი შეუძლებლად თვლის დანაშაულის დამთავრება ნამდვილი ზიანის დადგომას დაუკავშიროს. მაგალითად, ბანდიტიზმი¹³. „იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულია მოსაზრება, რომლის მიხედვით არაპირდაპირი განზრახვით შეუძლებელია ფორმალური (შედეგარეშე) დანაშაულის ჩადენა. არსებობს ცალკეული მოსაზრება არაპირდაპირი განზრახვით ფორმალური დანაშაულის (მაგ., თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთის – 143-ე მ.) ჩადენის შესაძლებლობის შესახებ, მაგრამ ამ მოსაზრებას აკლია დოგმატური დასაბუთება“¹⁴. ამდენად, მნიშვნელოვანია არაპირდაპირი განზრახვის ფორმალურ დანაშაულებში თავსებადობის საკითხი განვიხილოთ სწორედ სისხლის სამართლის კოდექსის 143-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულთან – თავისუფლების უკანონო აღკვეთასთან მიმართებით.

ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში არსებული გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, თავისუფლების უკანონო აღკვეთის ჩადენა ხდება პირდაპირი განზრახვით¹⁵. თუმცა, როგორც უკვე აღინიშნა, ბოლო პერიოდში, ცალკეულ ავტორთა მიერ გამოითქვა შეხედულება, არაპირდაპირი განზრახვით თავისუფლების უკანონო აღკვეთის ჩადენის შესაძ-

ლებლობასთან დაკავშირებით. კერძოდ, აღნიშნული პოზიციის თანახმად: „სრულიად შესაძლებელია, რომ პირს არ სურდეს სხვა პირისთვის თავისუფლების აღკვეთა, მაგრამ იგი გარკვეული მიზეზით შეგნებულად უშვებდეს აღნიშნულს ან გულგრილად უკიდებოდეს სხვა პირის თავისუფლების აღკვეთის ფაქტს. ასეთ შემთხვევაში, ქმედების კვალიფიკაციისთვის პირდაპირი განზრახვის არსებობის მოთხოვნა დაუსაბუთებლად გამოიწვევდა პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებას, რადგან სისხლის სამართლის კანონმდებლობა არ იცნობს გაუფრთხილებლობით თავისუფლების უკანონო აღკვეთის შესაძლებლობას. შესაბამისად, არაპირდაპირი განზრახვის უარყოფა ავტომატურად იწვევს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში ქმედების დასჯადობის ხარვეზს.“¹⁶

აღნიშნული შემთხვევის საილუსტრაციოდ მოყვანილია შემდეგი მაგალითი, კერძოდ, ერთ-ერთი საწარმოს ხელმძღვანელმა სამუშაოს დასრულების შემდეგ საწარმოს მთავარი კარი ჩაკეტა და სახლისაკენ გაემართა, საწარმოს ხელმძღვანელი უშვებდა იმას, რომ საწარმოში რომელიმე თანამშრომელი იქნებოდა და იგი მომდევნო სამუშაო დღემდე ვერ გამოაღწევდა კარის გადაკეტვის გამო, მას ნამდვილად არ სურდა თანამშრომლების საწარმოში გამომწყვდევა, მაგრამ ვინაიდან მას ძალიან ეჩქარებოდა სახლში, არ დაბრუნდა საწარმოს გადასამოწმებლად. მართლაც, საწარმოში ჩაკეტილ მდგომარეობაში დარჩა ერთ-ერთი თანამშრომელი, რომელსაც იქ ყოფნა მოუწია

13 იქვე. გვ. 121.

14 თოდუა, ნ. და სხვები, 2024. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო). მეხუთე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 294.

15 იქვე, გვ. 294.

16 დვალიძე, ი., ხარანაული, ლ., თუმანიშვილი, გ. და ნიქარიშვილი, კ., 2019. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით (კომენტარი), თბილისი: იურისტების სამყარო, გვ. 72.

მომდევნო სამუშაო დღემდე. ავტორის შეფასებით, საწარმოს ხელმძღვანელი პასუხისმგებელი უნდა მიეცეს, არაპირდაპირი განზრახვით ჩადენილი თავისუფლების უკანონო აღკვეთის გამო.¹⁷

აღნიშნული მოსაზრება არაა გასაზიარებელი შემდეგ გარემოებათა გამო: როგორც უკვე აღინიშნა, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა მიეკუთვნება ფორმალურ დანაშაულთა კატეგორიას, რომლის გამოც იგი იურიდიულად დამთავრებულია ქმედების განხორციელების, კერძოდ, პირისათვის თავისუფალი გადაადგილების ფაქტობრივად შეზღუდვის მომენტიდან. ე.ი. ქმედების განხორციელება იმთავითვე ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას. რის გამოც, იურიდიული თვალსაზრისით, აღარ რჩება სამართლებრივი სივრცე პირის მიერ განხორციელებულ ქმედებასა და დამდგარ მართლსაწინააღმდეგო შედეგს შორის, ვინაიდან ისინი იურიდიული კუთხით ორგანულად შერწყმულია ერთმანეთთან.

როდესაც პირი განზრახ, გაცნობიერებულად, სჩადის იმგვარი ხასიათის ქმედებას, რომელიც იმთავითვე წარმოადგენს დანაშაულს, ეს იმაზე მეტყველებს, რომ მას სურს კიდევ აღნიშნული დანაშაულის ჩადენა ან სულ მინიმუმ, იშვიათ შემთხვევებში, შინაგანად არ სურს ამგვარი ქმედების განხორციელება – პირისათვის თავისუფლების აღკვეთა, თუმცა მას მაინც სჩადის გარკვეული მოტივით და იცის, რომ ამ ქმედების განხორციელებით (მაგალითად, კარების დაკეტვით) პირს გარდუვალად, უკანონოდ უზღუდება თავისუფალი გადაადგილების უფლება (მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვა).

რაც შეეხება არაპირდაპირ განზრახვას, იგი, თავისი საკანონმდებლო კონსტ-

რუქციიდან გამომდინარე, გათვლილია შედეგიან დანაშაულებზე, ვინაიდან ევენტუალური განზრახვის დროს დგინდება სწორედ პირის გულგრილი თუ შეგნებული დამოკიდებულება, ალბათობის მნიშვნელოვანი ხარისხით მოსალოდნელ მართლსაწინააღმდეგო შედეგთან მიმართებით (და არა ქმედებასთან მიმართებით). ფორმალურ დანაშაულებში კი ადგილი აღარ რჩება შედეგისადმი გულგრილობისათვის ან შეგნებული დამოკიდებულებისათვის, ვინაიდან შედეგი იმთავითვე არსებითად შერწყმულია იმ ქმედებასთან, რომელსაც პირი შეგნებულად, გაცნობიერებულად სჩადის. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, არაპირდაპირი განზრახვისას პირს გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ პირი კი არ ვარაუდობს, არამედ ზუსტად აქვს შეგნებული ქმედების კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში პირს არ ჰქონდა გაცნობიერებული, ვინაიდან მან ზუსტად არ იცოდა საწარმოში ნამდვილად იმყოფებოდა თუ არა დასაქმებული, იგი მხოლოდ ეჭვობდა ამას. ამდენად, აქ სახეზე არ არის არაპირდაპირი განზრახვის ინტელექტუალური ნიშანი – მართლწინააღმდეგობის გაცნობიერება, ამასთანავე, ზემოთ აღნიშნულ მაგალითში შეგნებულად დაშვება მიმართულია არა სამომავლო, მაღალი ალბათობით მოსალოდნელ მართლსაწინააღმდეგო შედეგთან, არამედ ქმედებასთან მიმართებით, რაც დაუშვებელია. შეგნებულად დაშვება ან გულგრილი დამოკიდებულების გამოჩენა მიემართება მხოლოდ მოსალოდნელ შედეგს და არა ქმედებას. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მართებული

17 დვალაძე, ი., ხარანაული, ლ., თუმანიშვილი, გ. და ნიქარიშვილი, კ., 2019. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით (კომენტარი), თბილისი: იურისტების სამყარო, გვ. 72.

მოსაზრების თანახმად, „სიტყვა „უშვებს“ არ უნდა იყოს ნახშირი ინტელექტუალური მნიშვნელობით, როგორც წარმოდგენა გარკვეული ნიშნების შესაძლებლობის არსებობისა. დაშვება ზუსტი იურიდიული მნიშვნელობის და სრულიად გარკვეული ფსიქოლოგიური შინაარსით დატვირთული ტერმინია. იგი გამოიყენება ადამიანის ნებელობითი დამოკიდებულების გამოსახატავად მის მიერ ჩადენილი ქმედობის საზოგადოებრივად საშიში შედეგებისადმი“. ¹⁸ „სიტყვა „დაშვება“, მართლაც, სხვა მნიშვნელობის მქონეა და მისი გამოყენება უფრო მეტად სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის ან კონკრეტული საფრთხის მიმართ ხდება.“ ¹⁹

ზემოთ მოყვანილი მაგალითი კი წარმოადგენს არა არაპირდაპირი განზრახვით ჩადენილი ქმედების კლასიკურ კაზუსს, არამედ იგი უფრო მეტად შეესაბამება გაუფრთხილებლობის ერთ-ერთ სახეს, კერძოდ, თვითიმედოვნებას, რადგან, არაპირდაპირი განზრახვისას პირს ზუსტად აქვს გაცნობიერებული მისი ქმედების მართლსაწინააღმდეგო ხასიათი და მისგან მომდინარე „კონკრეტული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის რეალური შესაძლებლობა,“ ²⁰ რაც, თავის მხრივ, ეყრდნობა მოცემულ მომენტში ობიექტურად, თვალნათლივ, არსებულ კონკრეტულ ფაქტობრივ გარემოებებს. განსახილველ მაგალითში კი, ამგვარი ფაქტობრივი გარემოებები არ გვხვდება. კერძოდ, ხელმძღვანელმა საწარმო დაკეტა სამუშაო დღის დასრულების შემდეგ, მას ზუსტად კი არ ჰქონდა გაცნობიერებული თავისი ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა (საწარმოში დარჩენილი პირი-

სათვის თავისუფლების აღკვეთა), არამედ მხოლოდ უშვებდა/ვარაუდობდა ამას, აღნიშნული კი ცალსახად არ შეესაბამება არაპირდაპირი განზრახვის ინტელექტუალურ ნიშანს. ამ მაგალითიდან უფრო მეტად გამომდინარეობს ის გარემოება, რომ საწარმოს ხელმძღვანელი კონკრეტული თანამშრომლის დარჩენას კი არ უშვებდა, არამედ იგი ზოგადად აცნობიერებდა (და არა ალბათობის მაღალი ხარისხით მოელოდა), რომელიმე და არა სახელდებით კონკრეტული თანამშრომლის საწარმოს ტერიტორიაზე დარჩენის ფაქტს, თუმცა იმედს ამყარებდა იმ გარემოებაზე, რომ სამუშაო საათები უკვე დასრულებული იყო და წესით იქ არავინ აღარ უნდა ყოფილიყო, რის გამოც მან აღარ გადაამოწმა საწარმო.

ამ შემთხვევაში კაზუსის ფაბულიდან არ გამოკვეთილა ის კონკრეტული გარემოებანი, რომლებიც დაადასტურებდნენ, რომ საწარმოს ხელმძღვანელს ნამდვილად ჰქონდა გაცნობიერებული კონკრეტული თანამშრომლის საწარმოში ყოფნის ფაქტი, თუმცა ამის მიუხედავად, იგი გულგრილად ეკიდებოდა ან შეგნებულად უშვებდა მისთვის თავისუფალი გადაადგილების უფლების უკანონოდ შეზღუდვას. იმ შემთხვევაში, თუ საწარმოს ხელმძღვანელს ნამდვილად გაცნობიერებული ჰქონდა საწარმოში კონკრეტული დასაქმებულის ყოფნის ფაქტი, რომლის თავისუფლების აღკვეთაც არ სურდა, თუმცა ვინაიდან ეჩქარებოდა, მან მაინც შეგნებულად დაკეტა საწარმოს კარები, ამ შემთხვევაში სახეზე იქნება მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვა, რამეთუ საწარმოს ხელმძღვანელს გაცნობიერე-

18 უგრეხელიძე, მ., 1982. ბრალი საფრთხის დელიქტებში. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა, გვ. 16.

19 ცქიტიშვილი, თ. 2014. სადოქტორო დისერტაცია: ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელი დელიქტები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. გვ. 133.

20 გაბიანი, ა. და სხვები, 2007. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 136.

ბული ჰქონდა, რომ მის მიერ განხორციელებული ქმედება, საწარმოს მთავარი კარის ჩაკეტვა, გარდუვალად გამოიწვევდა დასაქმებულის თავისუფლების უკანონო აღკვეთას. „მეორე ხარისხის პირდაპირ განზრახვასა და არაპირდაპირ განზრახვას შორის მსგავსება იმაშია, რომ ორივე შემთხვევაში პირს გაცნობიერებული აქვს მისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა. მათ შორის განსხვავება კი ისაა, რომ მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვისას პირი ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდაუვალობას, ხოლო არაპირდაპირი განზრახვისას, ითვალისწინებს ასეთი შედეგის დადგომის მხოლოდ შესაძლებლობას. შეუძლებელია, არაპირდაპირი განზრახვისას პირს გათვალისწინებული ჰქონდეს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდაუვალობა – ასეთ შემთხვევაში იგი დანაშაულს სჩადის მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვით“.²¹ ამდენად, განსახილველ შემთხვევაში შეუძლებელია იმის მტკიცება, რომ ხელმძღვანელი საწარმოს მთავარი კარის ჩაკეტვის დროს, უშვებდა საწარმოში დარჩენილი დასაქმებულის თავისუფლების უკანონო აღკვეთის შესაძლებლობას, ვინაიდან კარის ჩაკეტვით იმთავითვე მოესპო დასაქმებულს საწარმოდან გამოღწევის ფიზიკური შესაძლებლობა.

არაპირდაპირი განზრახვით განხორციელებული ქმედების ჩადენის დროს შედეგი ჯერ კიდევ არაა დამდგარი და პირი სწორედ მისი მაღალი ალბათობით დადგომის ფაქტს ეკიდება გულგრილად ან უშვებს შეგნებულად, რაც გამორიცხებულია თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთის დროს, რადგან აქ ქმედების განხორციელებით, კერძოდ, საწარმოს კარის ჩაკეტვით, იმთავითვე ფაქტობრივად უკვე აღკვეთა პირს თავისუფალი გადაადგი-

ლების შესაძლებლობა და დანაშაულიც იურიდიულად დამთავრდა. **გარდა ამისა**, მოცემული მაგალითით ხელოვნურად ერთმანეთისაგან გაყოფილია ქმედების განხორციელება და პირისათვის თავისუფლების აღკვეთის ფაქტი – როგორც შედეგი, რაც დაუშვებელია, რადგან ისინი წარმოადგენენ ერთ ლოგიკურ მთლიანობას და მათ შორის რაიმე სამართლებრივი ხასიათის სივრცის გამოყოფა დაუშვებელია. ამიტომ, მოცემულ შემთხვევაში, საწარმოს ხელმძღვანელის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი საერთოდ გამოირიცხება, რადგან იგი მოქმედებდა გაუფრთხილებლობით.

ზოგადად, უნდა აღინიშნოს, რომ ფორმალურ დანაშაულებში, ნაკლოვანი ობიექტური შემადგენლობიდან გამომდინარე, განზრახვის კომპონენტები შესაძლოა მიემართებოდეს მხოლოდ უშუალოდ ქმედებას, ვინაიდან მხოლოდ მის ჩადენა/არჩადენაზეა დამოკიდებული დანაშაულის იურიდიულად დამთავრების საკითხი. ამდენად, ფორმალურ დანაშაულებში განზრახვის სახის დასადგენად უმნიშვნელოვანესია, რომ მისი ინტელექტუალური და ნებელობითი ელემენტები სრულად იყვნენ რეალიზებულნი და ჰქონდეთ პირდაპირი სამართლებრივი კავშირი ფორმალური დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნებთან. არაპირდაპირი განზრახვა კი სრულყოფილად არ არის წარმოდგენილი ფორმალური სახის დანაშაულებში, ვინაიდან, ამ დროს, იურიდიული თვალსაზრისით, შეუძლებელია ნებელობითი ელემენტის მისადაგება ფორმალური დანაშაულის შემადგენლობის რომელიმე ნიშანთან, რადგან ნებელობითი ნიშანი არსებითად და უშუალოდ მიმართულია შედეგთან, რომელიც არ გვხვდება ფორმალური სახის დანაშაულებში. ამდენად, არაპირდაპირი განზრახ-

21 თოდუა, ნ. და სხვები, 2024. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო). მეხუთე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 291.

ხვის ინტელექტუალური და ნებელობითი ნიშნების სრული რეალიზება შესაძლებელია მხოლოდ მატერიალურ (შედეგიან) დანაშაულებში, რამეთუ არაპირდაპირი განზრახვის არსებობის შესაფასებლად კონსტიტუციურ ნიშანს წარმოადგენს დამნაშავის სუბიექტური დამოკიდებულების დადგენა სწორედ შედეგთან და არა ქმედებასთან მიმართებით. არაპირდაპირი განზრახვით ფორმალური დანაშაულების ჩადენის აღიარების შემთხვევაში ვიღებთ ურთიერთსაწინააღმდეგო მოცემულობას, კერძოდ, პირი, ერთი მხრივ, აცნობიერებს მის მიერ ჩადენილი ქმედების მართლწინააღმდეგობას, რაც იმთავითვე დანაშაულს წარმოადგენს, ხოლო, მეორე მხრივ კი, მას არ სურს იმ შედეგის დადგომა, რომელიც თავის მხრივ უკვე შერწყმულია მის მიერ განხორციელებულ ქმედებასთან და იურიდიული თვალსაზრისით ირელევანტურია, ვინაიდან, ცალკე, როგორც სამართლებრივი მოცემულობა, არ არსებობს.

ფორმალური დანაშაულების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ განხორციელებული ქმედებით უკვე იქმნება საზოგადოებისათვის საშიშროების შემცველი მოცემულობა იმ ხარისხამდე, რაც უკვე საკმარისია ქმედების დანაშაულად მიჩნევისთვის. ამდენად, ამ შემთხვევაში განხორციელებულ ქმედებაში ორგანულად შერწყმულია ის საზოგადოებრივად მავნე ფაქტობრივი მოცემულობა, რომელიც ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას. აღნიშნული საკანონმდებლო კონსტრუქცია შეუსაბამოა არაპირდაპირი განზრახვის სამართლებრივ ბუნებასთან, რადგან ამ დროს დამნაშავე გულგრილ ან შეგნებულ დამოკიდებულებას ავლენს მის მიერ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებიდან გამომდინარე იმ არასასურველი შედეგის მიმართ, რომელიც ალბათობის

მნიშვნელოვანი ხარისხით დადგება, ესე იგი, ამ შემთხვევაში არსებობს გარკვეული „მოლოდინის რეჟიმი“, თუ რამდენად მოჰყვება განხორციელებულ ქმედებას მართლსაწინააღმდეგო შედეგი, რომელსაც დამნაშავე შეგნებულად უშვებს ან იჩენს გულგრილობას მოსალოდნელ შედეგთან მიმართებით. აღნიშნული მოცემულობა კი ობიექტურად შეუძლებელია ფორმალურ დანაშაულებში, ვინაიდან, ამ დროს ქმედება იმთავითვე, გარდუვალად ქმნის საზიანო მოცემულობის შემცველ ვითარებას. ამდენად, თუ საქმის ფაქტობრივი გარემოებებით დადგინდება, რომ პირს შინაგანად არ სურდა კონკრეტული შედეგის დადგომა, თუმცა მან მაინც განახორციელა ქმედება, ამ დროს შესაძლოა სახეზე იყოს მხოლოდ მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვა.

*„შეუძლებელია თავისუფლების უკანონო აღკვეთის, როგორც ფორმალური შემადგენლობის, ჩადენა არაპირდაპირი განზრახვით, რადგან ასეთი დაშვების შემთხვევაში უნდა ვაღიაროთ შემდეგი: პირს გაცნობიერებული ჰქონდა მის მიერ ჩადენილი ქმედების (მაგ. იმის, რომ ჩაკეტა შენობის კარი) მართლწინააღმდეგობა, ამასთან ითვალისწინებდა ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის შესაძლებლობას (ანუ არ იყო დარწმუნებული, რომ სხალიდა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას), ამასთან, არ სურდა მისი ჩადენა, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა მის ჩადენას ან გულგრილი იყო მისი ჩადენის მიმართ. განსახილველ შემთხვევაში, მივიღეთ იურიდიული ნონსენსი“.*²²

აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია ვამტკიცოთ, რომ პირი, რომელსაც, ერთი მხრივ, გაცნობიერებული აქვს ამგვარი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ესე იგი, მასთან ორგანულად დაკავშირებუ-

22 ლეკვეიშვილი, მ., მამულაშვილი გ. და თოდუა ნ., 2023. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ. წიგნი პირველი, ნაწილი პირველი. მე-8 გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი, გვ. 349.

ლი საზიანო თვისებები და ამის მიუხედავად, მაინც სჩადის ამ ქმედებას, მას იმავდროულად არ სურს და გულგრილად უყურებს ამ ქმედებიდან გამომდინარე იმ საზიანო მოცემულობის სამომავლოდ მნიშვნელოვანი ალბათობით დადგომის შესაძლებლობას, რომელიც მის მიერ შეგნებულად ჩადენილი ქმედებით იმთავითვე უკვე სახეზეა.

დასკვნა

შეჯამების სახით უნდა აღინიშნოს, რომ არაპირდაპირი განზრახვა ინტელექტუალური ნიშნების – მართლსაწინააღმდეგო ქმედების განხორციელებისა და მისგან მომდინარე სავარაუდო შედეგის დადგომის გათვალისწინების ასპექტში სრულ თანხვედრაშია პირველი ხარისხის პირდაპირ განზრახვასთან, ხოლო მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვისგან კი, განსხვავდება მოსალოდნელი შედეგის დადგომის გარდუვალობის ასპექტში. ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ არაპირდაპირი განზრახვის დროს დამნაშავეს არ გააჩნია მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის სურვილი, პირიქით, მას არ სურს იგი, თუმცა მის მიმართ იჩენს გულგრილ დამოკიდებულებას ან შეგნებულად უშვებს მის დადგომას. ასევე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ არაპირდაპირი განზრახვის შემთხვევაში ინტელექტუალური ნიშნის, ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის გაცნობიერების ფაქტის, არსებობა ეჭვს არ იწვევს, პირს ზუსტად აქვს გაცნობიერებული ქმედების მართლსაწინააღმდეგო ხასიათი, შეგნებულად დაშვება ან/და გულგრილი დამოკიდებულება კი, როგორც ნებელობითი ელემენტი, უშუალოდ დგინდება სწორედ მნიშვნელოვანი ალბათობით მოსალოდნელ შედეგთან და არა ქმედებასთან მიმართებით. არაპირდაპირი განზრახვის დროს დამნაშავეს

დამოკიდებულება დგინდება მნიშვნელოვანი ხარისხის ალბათობით მოსალოდნელ და არა გარდუვალად განხორციელებად შედეგთან მიმართებით.

იმის დასადგენად დანაშაული ჩადენილია თუ არა არაპირდაპირი განზრახვით, აუცილებელია მისი ინტელექტუალური და ნებელობითი ნიშნების ზუსტი განსაზღვრა და ურთიერთმიმართება კონკრეტული დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის ნიშნებთან. რაც გულისხმობს იმას, რომ დანაშაულის ობიექტურ შემადგენლობაში სამართლებრივად შესაძლებელი უნდა იყოს არაპირდაპირი განზრახვის ნიშნების სრულყოფილად წარმოდგენა. ამგვარი სახის დანაშაულებს კი მიეკუთვნება მატერიალური (შედეგიანი) დანაშაულები, ვინაიდან მათთვის შედეგის არსებობა წარმოადგენს ერთ-ერთ მთავარ შემადგენელ ელემენტს. არაპირდაპირი განზრახვის დასადგენად კი უმნიშვნელოვანესია დამნაშავეს სუბიექტური დამოკიდებულების განსაზღვრა სწორედ მნიშვნელოვანი ალბათობით მოსალოდნელ მართლსაწინააღმდეგო შედეგთან მიმართებით. არაპირდაპირი განზრახვის ნებელობითი ელემენტის სამართლებრივი კავშირი შესაძლებელია დადგინდეს მხოლოდ დანაშაულის ობიექტურ შემადგენლობაში შემავალ ნიშნებთან მიმართებით. ამდენად, აღნიშნული კავშირის დადგენა იურიდიულად შეუძლებელია ფორმალურ დანაშაულებში, ვინაიდან მათი შემადგენლობა შემოიფარგლება მხოლოდ ქმედებით, ხოლო შედეგი კი დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის მიღმაა. ამდენად, სამართლებრივად შეუძლებელია დანაშაულში განზრახვის დადგენა მისი საკანონმდებლო ელემენტების დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის ფარგლებს გარეთ მოქცეულ ნიშნებთან (შედეგთან) მისადაგების საშუალებით. იქიდან გამომ-

მდინარე, რომ ფორმალური დანაშაული დამთავრებულია ქმედების განხორციელების მომენტიდან, ხოლო შედეგს არ ენიჭება სამართლებრივი მნიშვნელობა, განზრახვის დადგენისას განხილულ უნდა იქნეს მისი ურთიერთმიმართება უშუალოდ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ნიშანთან – ქმედებასთან და არა სამართლებრივად ირელევანტურ ელემენტთან – შედეგთან მიმართებით.

აქედან გამომდინარე, ფორმალურ დანაშაულებში არ რჩება სამართლებრივი სივრცე განხორციელებულ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის დამნაშავის დამოკიდებულების დასადგენად. ფორმალური დანაშაულები შესაძლებელია ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით, კერძოდ, მისი ორივე სახით, პირველი და მეორე ხარისხის პირდაპირი განზრახვით.

ბიბლიოგრაფია:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაბიანი, ა. და სხვები. 2007. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სახელმძღვანელო. თბილისი: მერიდიანი.
2. გამხიტავილი, გ., 2021. განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის თავსებადობის საკითხი საფრთხის დელიქტებში. სამართლის მაცნე, 3.
3. გეგელია, თ., 2018. სადოქტორო დისერტაცია: დაუმთავრებელი დანაშაულის კვალიფიკაციასთან დაკავშირებული სამართლებრივი პრობლემები. კავკასიის უნივერსიტეტი.
4. დვალაძე, ი., ხარანაული, ლ., თუმანიშვილი, გ. და წიქარიშვილი, კ., 2019. ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით (კომენტარი), თბილისი: იურისტების სამყარო.
5. თოდუა, ნ. და სხვები, 2024. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო). მეხუთე გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი.
6. ლეკვიშვილი, მ., მამულაშვილი გ. და თოდუა ნ., 2023. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ. წიგნი პირველი, ნაწილი პირველი. მე-8 გამოცემა. თბილისი: მერიდიანი.
7. მალაქაიძე, ლ., 2012. სადოქტორო დისერტაცია: განზრახვა და მართლწინააღმდეგობის შეგნება ქართული და გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით (შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
8. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, ქ., 2010. კაზუსის ამოხსნის მეთოდიკა სისხლის სამართალში. თბილისი: მერიდიანი.
9. ტურავა, მ., 2013. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თბილისი: მერიდიანი.
10. უგრეხელიძე, მ., 1982. ბრალი საფრთხის დელიქტებში. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
11. ცქიტიშვილი, თ. და სხვები, 2021. სისხლის სამართალი ზოგადი ნაწილი, კომენტარი. პირველი ტომი, თბილისი: კალმოსანი.
12. ცქიტიშვილი, თ. 2014. სადოქტორო დისერტაცია: ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის შემქმნელი დელიქტები. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ნორმატიული მასალა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. პარლამენტის უწყებანი 22/07/1999, # 2287.

BIBLIOGRAPHY:

Used Literature:

1. Dvalidze, I., Kharanauli, L., Tumanishvili, G., and Tsikarishvili, K., 2019. Crimes against human rights and freedoms according to the Criminal Code of Georgia (Commentary). Tbilisi: World of lawyers. (in Georgian)
2. Gabiani, A., and others, 2007. The General Part of Criminal Law (Textbook). Tbilisi: Meridiani. (in Georgian)
3. Gamkhitashvili, G., 2021. The Issue of the Compatibility of Intent and Negligence in Torts of Danger. Herald of Law, 3. (in Georgian)
4. Gegelia, T., 2018. Doctoral dissertation: The problems of unaccomplished crimes. Caucasus University. (in Georgian)
5. Lekveishvili, M., Mamulashvili, G. and Todua, N., 2023. The Special Part of Criminal Law, crime against the human. Book first, part first, eighth edition. Tbilisi: Meridiani. (in Georgian)
6. Maghlakelidze, L., 2012. Doctoral dissertation: Intention and consciousness of misconduct according to the criminal law of Georgia and Germany. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. (in Georgian)
7. Mchedlishvili-Hedrikhi, K., 2010. Methods of Solving Special Case in Criminal Law. Tbilisi: Meridiani. (in Georgian)
8. Tskitishvili, T., and others. 2021. Criminal law, general part, commentary. first tome, Tbilisi: Kalmosani. (in Georgian)
9. Tskitishvili, T., 2018. Doctoral dissertation: The Hazard Delicts Against Human Life and Health. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. (in Georgian)
10. Todua, N., and others. 2024. Criminal Law, General Part (Textbook). Tbilisi: Meridiani. (in Georgian)
11. Turava, M., 2013. Criminal Law, the review of General Part. Ninth edition. Tbilisi: Meridiani. (in Georgian)
12. Ugrekhelidze, M., 1982. Blame in the Hazard Delicts. Tbilisi: publishing house of Tbilisi state university. (in Georgian)

Normative Materials:

1. Criminal Code of Georgia. Parliamentary Gazette, 22/07/1999, #2287. (in Georgian)